

УДК 159.928.23

РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кошавець І.М., доцент

кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, заслужений діяч мистецтв України

Стаття присвячена проблемі розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку на початковому етапі навчання основам хореографії. Хореографічні здібності дітей розглядаються як складне багаторівневе утворення, у структурі якого можна виділити такі базові компоненти: інтелектуально-творчий потенціал, музично-рухові можливості та комплекс мотиваційно-особових якостей. Розглянуто психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективності виявлення хореографічних здібностей дітей.

Ключові слова: *розвиток хореографічних здібностей, інтелектуально-творчий потенціал, музично-рухові можливості.*

Статья посвящена проблеме развития хореографических способностей детей дошкольного возраста на начальном этапе обучения основам хореографии. Хореографические способности детей рассматриваются как сложное многоуровневое образование, в структуре которого можно выделить такие базовые компоненты: интеллектуально-творческий потенциал, музыкально-двигательные возможности и комплекс мотивационно-личных качеств. Рассмотрены психолого-педагогические условия, которые способствуют эффективности выявления хореографических способностей детей.

Ключевые слова: *развитие хореографических способностей, интеллектуально-творческий потенциал, музыкально-двигательные возможности.*

Koshchavets I.N. DEVELOPMENT OF CHOREOGRAPHIC APTITUDE IN CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

The article deals with the problem of choreographic aptitude development in children of preschool age at the first stage of training in choreography. The choreographic capabilities of children are examined as difficult multilevel education, in the structure of that it is possible to distinguish such base components, as: intellectually-creative potential, musically-motive possibilities and complex of the motivational-personal qualities. Psychological and pedagogical terms that assist efficiency of exposure of choreographic capabilities of children are considered.

Key words: *choreographic ability development, intellectual and creative potential, music and motion capabilities.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в усіх сферах життя суспільства привели до зміни ціннісних орієнтацій в освіті. Провідною метою освіти стає не обсяг засвоєних знань та умінь, а гармонійний різнобічний розвиток особистості, що дає можливість реалізації унікальних можливостей людини, підготовка дитини до життя, її психологічна й соціальна адаптація. Адже виключно розумовий розвиток дітей, їхнє інтелектуальне збагачення не забезпечує всебічного розвитку особистості. Для досягнення гармонії в розвитку дитини не менше уваги необхідно приділяти її естетичному, моральному й фізичному вдосконаленню, не можна залишати без уваги й розвиток емоційної сфери особи.

У сьогоденному вихованні дітей одним із актуальних питань є сформованість мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших років життя, що забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток і психологічну готовність до навчання в школі.

Важливу роль у процесі виховання дошкільників відіграє хореографія, тому що танець за своєю природою є синтетичним видом мистецтва, який поєднує в собі духовно-культурний і тілесно-культурний компоненти, що сприяє різнобічному розвитку людини.

Ні для кого не секрет, що найкращий друг для сучасної дитини – це комп'ютер, а улюблене зайняття – перегляд мультів або комп'ютерні ігри. Діти стали менше спілкуватися не лише з дорослими, а й один з одним. А живе людське спілкування істотно збагачує життя дітей, розфарбовує яскравими фарбами сферу їхніх відчуттів. Сучасні діти стали менш чуйними до почуттів інших. Вони не завжди здатні усвідомлювати й контролювати свої емоції, управляти своїми почуттями, а це призводить до імпульсивності поведінки, ускладнює у спілкуванні з однолітками й дорослими.

Творчий потенціал дітей залежить від тієї бази знань, які вони набувають у дошкільних освітніх установах. Хореографіч-



не мистецтво є частиною дієвого засобу формування творчих якостей особистості. Танець містить у собі розвиток можливостей розумового, естетичного й етичного виховання дітей, розвиток координації їхніх рухів, пластики, граціозності та гнучкості, є засобом розвитку творчих здібностей дітей. Тому я вважаю, що тема цієї статті є актуальною.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значимості хореографії в системі дошкільної освіти.

Творчий потенціал дитини яскраво виявляється в художньо-естетичній діяльності, зокрема в активному освоєнні нею мистецтва. Займаючись різними його видами, дитина вчиться сприймати художні образи, прагне самостійно відтворювати свої уявлення в звуках, рухах, фарбах і на цій основі фантазує, створює нові образи, комбінуючи їх із відомих елементів (Л. Виготський). Однак інтерес до мистецтва з'являється в дитини не від народження, він формується під впливом середовища, умов суспільного життя та цілеспрямованого виховання. Відтак концепція виховання та розвитку через мистецтво не обмежується ознайомленням дітей із його творами чи їх сприйманням, а пропагує передусім активне включення дітей у художню діяльність. Хореографічне мистецтво займає в реалізації такого підходу одне із чільних місць. Завдяки своїм специфічним функціям воно розвиває в дітей емоційно-виразну пластику рухів, пробуджує відчуття гармонії, образне сприймання музики, ритму, володіння моторикою власного тіла, забезпечує інтелектуальний та творчий розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На виховних можливостях хореографічного мистецтва наголошували видатні українські митці: В. Верховинець, П. Вірський, К. Василенко та інші. Специфіка розвиваючого впливу хореографічного мистецтва на особистість дитини була об'єктом вивчення А. Мессерера, Т. Вечеслової, Г. Уланової, Т. Баришнікова, В. Захарова, А. Волинського та інших. Теоретики хореографічної педагогіки (Г. Березова, Л. Богаткова, В. Верховинець, П. Коваль, А. Фомін, А. Шевчук та інші) вважають, що залучення дітей до танцювального мистецтва є важливим для їх духовного збагачення, творчого розвитку й формування необхідних моральних та фізичних якостей. Особливо актуальною ця проблема є на етапі дошкільної освіти як першооснови соціокультурного становлення особистості.

У дошкільному віці створюються передумови для залучення дітей до занять хореографією з метою їх всебічного й гармо-

нийного розвитку. До передумов залучення дітей до занять хореографією з метою їх всебічного й гармонійного розвитку відносяться такі: зміни в психічному розвитку (удосконалення рухової пам'яті, узгодження сприймання з практичними діями, розвиток образного мислення та репродуктивної уяви, зростання усвідомленості та довільності рухів); зміни у фізичному розвитку (розвиток кістково-м'язової системи та рухової функції, покращення показників рухових якостей (швидкості, гнучкості, спритності), збільшення темпів морфофункціонального розвитку, зростання фізичної працездатності); зростання інтересу до виконавських видів мистецтва; інтенсивний розвиток музичного сприймання, музично-рухового виконавства та художньо-творчих здібностей [1, с. 7].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показав, що в дитячій хореографії досліджувалися особливості виховного потенціалу хореографії взагалі та культурологічного значення дитячого танцю зокрема (П. Коваль, А. Тараканова, А. Фомін, Ю. Хижняк); використання традицій народної хореографії (Т. Бадмаєва, К. Василенко, К. Геворгян, А. Жолтаєва, А. Шевчук); музично-ритмічний розвиток дітей як складова частина хореографічного навчання (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Зіміна, М. Палавандішвілі, С. Руднева, К. Тарасова та інші); особливості дитячої танцювальної творчості (Р. Акбаров, С. Акішев, Є. Голікова, О. Горшкова, Р. Плавник); диференційований підхід до засвоєння дітьми танцювальної культури на основі створення синкретичної атмосфери мистецтва (Т. Морозова, Ю. Ушакова, Б. Юсов та інші). Існує низка науково-педагогічних досліджень, у яких хореографія розглядається як один із допоміжних засобів фізичного, розумового, морального виховання дітей дошкільного й молодшого шкільного віку (Н. Власова, В. Грінер, Л. Держинська, М. Кольцова, Ф. Рац, А. Фомін та інші).

Постановка завдання. Під час вивчення цієї теми розв'язувалися такі завдання:

1) розкрити психологічні особливості розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку;

2) з'ясувати психолого-педагогічні умови ефективного формування хореографічних здібностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок дошкільного віку прийнято співвідносити з кризою трьох років. До цього часу, якщо розвиток в ранньому віці проходив нормально, дитина стає спритнішою, легко бігає, стрибає (лише на двох ногах і не дуже високо), м'яч ловить відра-

зу двома руками й міцно притискає його до грудей, а в 2 роки вона цього не вміла. Фізично дитина стала міцніша. Звичайно, тепер турбота про здоров'я й подальший фізичний розвиток малюка не менш актуальні, але він став більш самостійним, його рухи відрізняються більшою координацією й упевненістю. Фізичний розвиток дітей-дошкільнят іде вже не так нестримно, як було в ранньому віці. Це закономірно, оскільки тепер для зростаючого організму потрібне зміцнення кісткової системи, м'язів, ритмічне функціонування усіх життєво важливих систем організму. Природа мудро стабілізує темп розвитку, готуючись до наступного «стрибка», який відбувається в 6–7 років.

Можливість виразити свої почуття в танці, уважно слухаючи музику, сприяє емоційному, духовному, фізичному розвитку дошкільника.

Під час організації та проведення хореографічних занять із дітьми дошкільного віку доцільно використовувати танцювальні вправи різної спрямованості: пантомімічні (виразні рухи, пози, жести, міміку); танцювальні (рухи народно-сценічного, класичного, історико-побутового та сучасного танців); колективно-порядкові (фігурні та композиційні перешикування); корекційні (партерні та коригуючі рухи); музично-ритмічні (завдання на емоційне сприймання музики, музично-рухову координацію рухів та розвиток уваги, передачу ритмічного малюнка); творчі (імітаційні рухи, творчі ігри та завдання) [2, с. 88].

Поряд із навчальними завданнями на заняттях із хореографії слід вирішувати й виховні. Так, виконання рухів дає змогу впливати на формування вольових якостей (наполегливості, організованості, дисциплінованості, витримки), а взаємодія хлопчиків та дівчат під час танцю сприяє засвоєнню навичок культури поведінки та спілкування (вміння запросити на танок та подякувати партнеру після його закінчення). Особливу увагу під час заняття слід звертати на хлопців, стимулюючи їхній інтерес не тільки мужніми темами танцювального репертуару, але й підвищеним фізичним навантаженням.

Духовна культура танцювального мистецтва в широкому плані спрямована на залучення дітей до загальнолюдських культурних цінностей, а у вузькому – розвиток художнього смаку та емоційних проявів дитини, виховання позитивних форм поведінки та спілкування, формування навичок психорегуляції [2, с. 65].

Усі педагоги-хореографи в один голос стверджують, що перший етап навчання

хореографії повинен проходити в дошкільному віці. Обґрунтовують вони це тим, що, по-перше, діти готові вже фізично до занять танцями, по-друге, цей вік характеризується основами розвитку психічних процесів, по-третє, дошкільний вік – це період, у якому починає розвиватися творча уява. Останнє є найважливішою умовою опанування основ акторської майстерності, яка у свою чергу є складовою першого етапу навчання хореографії.

В основу першого етапу навчання необхідно покласти ігровий початок. Ідеться про те, щоб зробити гру органічним компонентом заняття. Гра під час навчання танцю не має бути винагородою або відпочинком після нелегкої або нудної роботи, скоріше праця виникає на ґрунті гри, стаючи її сенсом і продовженням.

У навчальній хореографічній діяльності бажано використовувати вправи, направлені на наслідування. Для дошкільників цікаво відтворювати, наслідувати, наприклад, ходу тварин чи птахів. Такі заняття потребують правильного вибору педагогом різних способів стимуляції образної та моторної пам'яті дітей. Зокрема, можна рекомендувати попереднє читання оповідань, коротеньких уривків про тварин, вовка тощо; розгляд їхніх малюнків за допомогою наочного допоміжного матеріалу. Такий спосіб готує дітей до відтворення характерних рухів, пластики, дій, зображення окремих тварин і птахів. На хореографічних заняттях широко використовується вправа на кошачий крок, що стимулює розвиток пластичності, грації. Подобається дітям наслідувати й рух поїзда, машин, політ літака. Творча активність може починатися з наслідування. Наслідування – це не копіювання, а орієнтація на зразок. Воно сприяє розвитку своєрідності та індивідуальності дитини [5, с. 141].

Вікові особливості розвитку хореографічних здібностей нерозривно зв'язані з етапами загального становлення особистості дитини. Ранній прояв здібностей означає наявність природних даних для їх розвитку. Проте розвиток хореографічних здібностей в онтогенетичному (індивідуальному) плані не досліджувався. Цікаво відзначити, що реакція на музику виявляється в дитини в 9–10 місяців, а ритмічний елемент музики викликає в дитини рухи тіла, топання ніжками в перші місяці другого року життя. Спочатку цей процес відбувається хаотично, але дуже швидко він повністю може збігатися з пульсом музики [4, с. 75].

У дітей дошкільного віку активно йде процес оволодіння тілом, рухами, форму-



вання їхньої моторної сфери. Виявити прихильність до хореографічної діяльності в цьому віці важко, оскільки здорова дитина весь час знаходиться в русі. На заняттях у хореографічних дитячих колективах успішно розвивається чуття ритму, пластичність, виразність рухів. Діти, у яких розвинені різноманітні м'язові рухи, більш здатні гармонійно розвиватися. Завдяки пошуку варіантів руху танцю, способів його виконання вдосконалюється мислення, пам'ять, уява, воля. У ході відтворення руху через активізацію психомоторних процесів іде побудова образу й відображення його у свідомості дитини.

Даючи загальну характеристику дитині дошкільного віку, слід зазначити, що її розвиток здійснюється за декількома напрямками. Можна виділити розвиток фізичний, розумовий, естетичний, моральний, розвиток емоцій, волі, інтелекту, розвиток діяльності як форми життєвої активності. У кожному з названих напрямків спостерігається динаміка в становленні дитини як істоти соціальної. До 6–7 років формується готовність до систематичного навчання в школі.

З огляду на статі діти різні за темпераментом, за характером, що вже склався з набутого життєвого досвіду. Усі ці відмінності націлюють вдумливого вихователя на диференційований підхід до організації виховання. Увага до розвитку дитини, облік його індивідуальних особливостей можуть творити чудеса.

На жаль, часто диференційовано-індивідуальний підхід розуміється тільки як «швидка допомога» дітям, що відстають у розвитку. Однак увага потрібна кожній дитині. Не меншою мірою вона потрібна здібним, талановитим дітям. Саме через заспокоєне відношення до хлоп'ят, що добре розвиваються, ми нерідко штучно припиняємо темп розвитку, пропускаємо важливі сензитивні періоди, нібито «усереднюємо» дитину, робимо її схожою на інших. Індивідуальний підхід проявляється в підборі програми розвитку, у виборі методів впливу, у визначенні способів спілкування тощо.

Досвід роботи з дітьми в навчанні мистецтву танцю показав, що в кожній дитині закладений величезний емоційний, творчий, фізичний потенціал. Завдання хореографа – створити умови для його розкриття й розвитку.

Людина – це багатогранна особистість, яка володіє певним набором різних здібностей.

Творчі здібності – це індивідуальні особливості, якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду.

Творчі здібності є сплавом багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишається досі відкритим, хоча зараз існує декілька гіпотез, що стосуються цієї проблеми. Не дивлячись на відмінність підходів до їх визначення, дослідники одноставно виділяють творчу уяву та якість творчого мислення як обов'язкові компоненти творчих здібностей.

Одним із найважливіших чинників творчого розвитку дітей є створення умов, що сприяють формуванню їх творчих здібностей. Виділяють такі умови їхнього розвитку: ранній фізичний розвиток, створення обстановки випереджаючого розвитку, забезпечення максимальної напруги сил під час виконання творчих завдань, надання дитині свободи (у розумних межах), комфортна психологічна обстановка тощо.

Висновки. Виходячи з багаторічного практичного досвіду роботи з дітьми та вивчення науково-методичної літератури, можна зробити висновок про те, що розвиток і формування хореографічних здібностей дітей дошкільного віку є важливою проблемою хореографічної загальноосвітньої підготовки, одним із її основних пріоритетів, що свідчить про принципову важливість всебічного психологічного її дослідження.

Сучасний стан вивчення хореографічних здібностей можна охарактеризувати як етап пошуку шляхів і методів, які б давали змогу розкрити й розвивати здібності кожної дитини. Виявлено, що специфіка хореографічного мистецтва полягає в тому, що зміст будь-якого танцювального твору та його художній образ розкривається завдяки пластиці людського тіла, з'ясовано, що основу хореографічної обдарованості складають не окремі психологічні або психофізіологічні якості, а їх комплексне поєднання.

Складовими хореографічних здібностей дітей дошкільного віку є такі: а) їхній інтелектуально-творчий потенціал (взаємозв'язок конвергентного та дивергентного мислення, здатність індивіда до аналітико-синтетичної діяльності, вміння знаходити нові, оригінальні та нестандартні рішення рухових завдань); б) музично-рухові можливості (загальна пізнавально-рухова активність як основна умова пластично-емоційної виразності, почуття ритму, високий рівень розвитку сенсорних процесів, художньо-естетична спрямованість пошукової діяльності); в) комплекс мотиваційно-особистісних властивостей (емоційно забарвлений інтерес до хореографічного мистецтва, енергійність, висока працездатність та висока мотивація досягнень).

Умовою цілісного формування хореографічних здібностей дітей на початковому етапі навчання є спеціально організована система формувальних (тренінгових) вправ, спрямованих на розвиток як базових компонентів досліджуваних здібностей, так і певної множини особистісних властивостей, які є необхідними для актуалізації музично-рухового та інтелектуально-творчого потенціалу дітей.

Рівень розвитку хореографічних здібностей дітей дошкільного віку ґрунтується на врахуванні певних психолого-педагогічних умов: реалізації принципу доступності та послідовності; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, їхніх інтересів та потреб; залучення дітей до такої хореографічної діяльності, яка вимагає проявлення хореографічних здібностей у комплексі; цілісного формування всіх структурних компонентів означених здібностей; емоційно-рухового та мотиваційного забезпечення процесу їх розвитку; застосування дієвих методів навчання, що активізують образно-асоціативне мислення, уяву, фантазію, поглиблюють та збагачують вербальні інтерпретації й хореографічні імпровізації дітей; забезпечення психологічного контакту та атмосфери творчої взаємодії; спрямованості завдань на розвиток самостійності молодших школярів.

Заняття в хореографічній групі мають велике значення для фізичного розвитку дітей. Вони набувають стрункості, починають легко, вільно й граціозно рухатися, позбуваються від таких фізичних недоліків, як сутулість, клишоногість, зайва вага тощо. У них поліпшується координація ру-

хів. На заняттях у хореографічних групах здобуваються корисні навички. Діти починають відчувати естетику поведінки в побуті; ввічливість стає нормою поведінки. Вони стежать за своєю зовнішністю, за чистотою, охайністю, витонченістю свого костюма та зачіски.

Таким чином, мистецтво танцю доступне для вивчення будь-якій дитині незалежно від її природних даних та віку. Проте чим раніше дітей залучити до мистецтва хореографії, тим ефективніші будуть не тільки їхні творчі досягнення, а й роль у суспільному житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мартыненко Е.В. Педагогические условия формирования хореографических умений детей 5–6 летнего возраста в дошкольных учреждениях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Е.В. Мартыненко ; Бердянский гос. педагог. ун-т. – Бердянск, 2005. – 24 с.
2. Михайлова М.А. Танцы, игры, упражнения для красивого движения. В помощь музыкальным руководителям, воспитателям и родителям / М.А. Михайлова, Н.В. Воронина. – Ярославль : Академия Холдинг, 2000. – 112 с.
3. Поклад І.М. Деякі методико-психологічні аспекти активізації хореографічного розвитку дітей / І.М. Поклад // Психологія : зб. наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2002. – Вип. 15. – С. 153–160.
4. Радынова О.П. Музыкальное воспитание дошкольников / О.П. Радынова, А.И. Катинене, М.Л. Палавандишвили. – М., 1994. – 223 с.
5. Тараканова А.П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах / А.П. Тараканова. – К., 1996. – 282 с.
6. Филатов С.В. От образности слова – к выразительному движению / С.В. Филатов. – М., 1993. – 52 с.